

LUDOWE NAZWY MIEJSCOWE W POWIECIE BRZESKIM W GALICYI

napisal

Dr. Karol Mátyás.

(Ciąg dalszy¹⁾).

XX. GMINA GWOŹDZIEC.

A) Wieś Gwoździec.

»Gmina tutejsza otrzymała nazwę Gwoździec, a to po tem, że, gdy po wojnie czyli zwadzie w roku 1760, zburzeniu grodów w gminie Zawadzie przez konfederaków, zwanych tu inaczej kozakami w tych gruszczech (gruzach) zburzonego tak zwanego dziś przez włościan miasta odnaleziono duży złoty gwóźdź, który oddano do przełożństwa dóbr Melsztyńskich, za który ówczesni panowie właściciele tychże dóbr z przyległościami w gminie naszej na gruntach dworskich budowali folwarki, które się nazywają dolny i górny, bo pierwszy na dole, a drugi na górze, a gminę nazwano Gwoździec«.

B) Części wsi, przysiołki, folwarki.

1. Dział (folwark), »bo leży na szerokiej, położystej górze«.

2. Folwark dolny, »bo jest na dole«.

3. Folwark górny, »bo jest na górze«.

Adlp. 2 i 3. W r. 1887 zostały oba te dwa folwarki sprzedane, rozparcelowane i pomiędzy włościan podzielone,

¹⁾ Zob. »Lud« IX str. 350.

którzy się na nich, kilkanaście rodzin, pobudowali i grunta posiadają.

4. Podlesie (przysiółek, 30 domów), »a to dlatego tak się nazywa, bo jest od granicy jaworskiej (gmina Jaworsko) pod lasem«.

5. Wielenia (przysiółek, 30 domów), »bo tam blisko był pański ogród, w którym chowano zwierzynę, a przeważnie jelenie«.

6. Wymysłów (przysiółek, 10 domów), »a to po tem nazywa się Wymysłów, gdyż tam był folwark, w którym jako zarządca był pewien leśniczy za czasów pajszczyzny, bardzo ludzi przy pracy uciemiezał, a robotnicy tak sobie mówili, że Bóg wie co wymyśla. Folwark ten obecnie nie istnieje«.

C) Osady.

Myszkówka »na roli zwanej Myszkówką po właścicielu Myszką zwanym, który tę rolę pomiędzy dwóch synów i dwie córki na cztery równe części podzielił, z tej roli nazywamy cztery zagrody«.

D) Role.

1. Dział, »bo jest na górze położystej«.

2. Jeziorki, »kawał chłopskich gruntów, a to dlatego tak się nazywa, że pomiędzy temi gruntami są bagniska i jeziora«.

3. Krakoskówka, »rola, a to dlatego tak się nazywa, bo należała do właściciela Krakowskiego, który to włościanin za czasów pajszczyzny na gospodarstwie podupadł, dworowi wypłacić się, ani odrobić nie mógł, przeto pan przełożony obszaru dworskiego tego właściciela z gruntu wypędził i około r. 1830 rolę tę do gruntów dworskich przydzielił.

4) Mazgajówka, »rola, a to dlatego tak się nazywa, bo należała do właściciela Mazgaja, który to włościanin za czasów pajszczyzny na gospodarstwie podupadł, dworowi wypłacić się, ani odrobić nie mógł, przeto pan przełożony obszaru dworskiego tego właściciela z gruntu wypędził i około roku 1830 rolę tę do gruntów dworskich przydzielił«.

Myszkówka, »rola po właścicielu Myszką zwanym«
(p. w. C.).

6. Na przygórzu, »bo jest na pagórku«.

7. Ogród, »przy folwarku, bo na tymże są drzewa owocowe.

8. Pasterniki, »zwane dlatego, bo kawał gruntu był ogrodzony płotami na pastwisko dla bydła i koni; obecnie z pastwiska rola«.

9. Pod chałpą, »bo jest pod chałpą«.

10. Pod lasem, »bo jest pod lasem«.

11. Prewęnda, »rola zwana po właścicielu Trewęndzie, który już nie żyje, ani rodziny tego nazwiska niema. Grunt ten około roku 1800 oddał on do probostwa w Domoślavicach a wójt gminy Gwoźdzca rok rocznie dzierżawi go u księdza Smoleńskiego za 240 złr.«

12. Pustka, »a to dlatego, bo bardzo dawnemi czasy właściciel teje nieznanego nazwiska pewnego razu tłoczył kapustę w beczące w komorze ustawioną, podczas nocy świecił sobie szczepę, smolówkę i przez nieostrożność spalił sam siebie, wszystkie własne zabudowania gospodarskie, a grunt czyli rolę wzięto do gruntu folwarku Działu zwanego, którą w r. 1889 kupił wójt u pani Syrowej za 4000 złr. i obecnie (roku 1902) jest własnością wójta obecnego Michała Juszkiewicza«.

13. Smółkówka, »rola, a to dlatego tak się nazywa, bo należała do właściciela Smółki, który to włościanin za czasów pajszczyzny na gospodarstwie podupadł, dworowi wypłacić się, ani odrobić nie mógł, przeto pan przełożony obszaru dworskiego tego właściciela z gruntu wypędził i około r. 1830 rolę tę do gruntów dworskich przydzielił«.

14. W dębinie, »a to dlatego, że na tej parceli gruntów było drzew dużo dębów, które w roku 1859 zostały wykarczzone; obecnie użyteczna rola«.

15. Za górą, »bo jest za górą«.

E) Łąki.

Chlystawki, »łąka dworska, a to dlatego, tak się nazywa, bo bydło na tej łące się paszące bardzo trawę zwinnie zjada, aż gębą chlysta, gdyż ta łąka zawsze jest wilgotna a trawa na teje słona«.

F) Lasy.

1. Czarny las, a to dlatego, że las ten jest sam spilkowy, wysoko kopiany i bardzo czarno wygląda.

2. Gaj, »las dworski, a to dlatego tak się nazywa, bo jest bardzo wielki, kilkunastu morgowy, las ten jest sam sosnowy, dosyć wysoko kopiany i gajsty«.

G) Karczmy.

Browarek, »dlatego tak się nazywa, bo około roku 1820 jeszcze w starej gorzałkę wyrabiano«.

H) Urwiska.

Piekło, »skarpa przy lesie nazwanym gaj, nazywa się piekło, bo jest bardzo głęboka, wielkie oberwiska, jak otchłaj«.

XXI. GMINA IWKOWA.

A) Wieś Iwkowa.

»Okolice ta, gdzie obecnie gmina Iwkowa leży, były niegdyś wielkie lasy a była ta okolica samymi drzewami, iwki zwanymi, zarośnięta. Rządy, jakie na ten czas były, pozwoliły 60 ludziom lasy te wykopywać, a ile morgów każdy sobie wykopał, na tem się osiedlił i nazwał grunt ten wykopany rolą. A że było 60 ludzi, zatem wyrobili 60 ról i dali każdej roli od nazwiska swego nazwę roli, które to role do dnia dzisiejszego się znajdują, a od tych drzew, lasów iwki dali nazwę Iwkowa, a nawet i na pieczęci gminnej od tych lasów dali herb jeleni, gdyż temi czasami było pełno jeleni w lasach tych, która to pieczęć gminna do po dziś dzień egzystuje«.

B) Przysiołki, osady.

1. Kozieniec, »ośm domów bardzo biednych, gdyż grunt jest bardzo lichey, rośnie tu tylko jałowiec a mieszkańcy chowają przeważnie tylko kozy.

2. Psia góra, »kilka domów nędznych, urwiska strone, gdzie tylko psy chodzić mogą«.

C) Zagrody.

1. Gryzowska »od nazwiska gospodarza Gryz«.
2. Wolakowska »od nazwiska gospodarza Wolak«.

D) Role.

1. Gliniki, »mają nazwę stąd, że dawniejszemi czasami włościanie glinę kopali i takową domy lepili«.

2. Górka, »że te gronta leżą na wysokim wzgórku.

3. Kozieniec, nazwę od tego otrzymał, że w miejscowości tej było pastwisko krzakami zarośnięte i włościanie miejscowości tam barany i kozy pasali, a że się ludność zmnożyła, krzaki i pastwisko obrócili na orne grunta i tam swoich potomków osadzili i domy popostawiali i do podziś dzień te gronta mają nazwę Kozieniec«.

4. Na targowcu, »gronta około drogi zwanej targowiec« (P. niżej H. Drogi lp. 2).

5. Pod dzielną drogą, gronta, bo leżą pod dzielną drogą (P. niżej H. Drogi lp. 1).

6. Podlesie, »dlatego, że leży pod samym lasem«.

7. Przedpotocze, »gronta, bo leżą przed potokiem wytryskającym z lasów wojakowskich¹⁾, tak zwanych wołówek, a płynącym przez gminę Iwkową od roli Jagustynowskiej«.

8. Przymiarki, »nazwane z tego powodu, że w czasie pierwszych pomiarów zbyło miernikom po kawałku gruntu, a zatem do powyższych 60 rol te kawałki gruntu przymierzili i dlatego nazywają się przymiarki«.

Rola	od nazwiska gospodarza	Rola	od nazwiska gospodarza
9. Bodkowska	Bodek	17. Gawłdowska	Gawłka
10. Bojarowska	Bojar	18. Głębowska	Głębek
11. Domaszewska	Domasz	19. Gomołkowska	Gomołka
12. Dudzieńska	Duda	20. Gryzoska	Gryz
13. Dziedzicowska	Dziedzic	21. Hajdowska	Hajda
14. Dziegielewska	Dziegiel	22. Humiejowska	Humiej
15. Dziwońkowska	Dziwońek	23. Jagustynowska	Jagustyn
16. Filipowska	Filip	24. Jamrozowska	Jamroz

¹⁾ Gmina Wojakowa.

Rola	od nazwiska gospodarza	Rola	od nazwiska gospodarza
25. Janawieńska	Janawa	49. Przybyłowska	Przybyłka
26. Jaskowska	Jasko	50. Pysnowska	Pysno
27. Jędrychowska	Jędrych	51. Rogozowska	Rogoz
28. Kapicowska	Kapica	52. Rybińska	Ryba
29. Kaczmarska	Kaczmarz	53. Serafinowska	Serafin
30. Karwałowska	Karwała	54. Siąkałowska	Siąkałek
31. Kociołkowska	Kociołek	55. Sitkowska	Sitko
32. Kolbabeńska	Kolbaba	56. Słufieńska	Słufa
33. Kowalowska	Kowal	57. Spilowska	Spil
34. Lizoniowska	Lizoń	58. Stachoniowska	Stachoń
35. Marcinkowska	Marcin	59. Sukienikowska	Sukienik
36. Markowska	Marek	60. Szefcowska	Szefc
37. Masłowska	Masel	61. Szotowska	Szott
38. Michorowska	Michora	62. Taborowska	Taborek
39. Midowska	Mida	63. Toczowska	Toczko
40. Mikosowska	Mika	64. Tuczniowska	Tucznio
41. Misiowska	Miś	65. Turoska	Turek
42. Nowakowska	Nowak	66. Witoska	Witek
43. Osuchowska	Osuch	67. Wronoska	Wrona
44. Paciorkowska	Paciorek	68. Wydykowska	Wydyk
45. Piechowska	Piechnik	69. Zięciowska	Zięć
46. Piekarzowska	Piekarz	70. Rybie blisze	
47. Płackowska	Płacek	71. Rybie dalsze	
48. Przeńkowska	Przeniek		

»Od roli Głębowskiej aż do roli Wronowskiej znajduje się tak zwane Rybie z powodu tego, że tam płynie mały potoczek, w którym to potoczku za dawnych czasów ryby chwyтали i do po dziś dzień te ryby istnieją, a dlatego nazywają się gronta około tego potoka blisze i dalsze rybie«.

Inni powiadają, że Rybie nazwano od gospodarza nazwiskiem Ryba, którego potomkowie jeszcze żyją.

72. Sołtysie, »gronta, zwane z tej racji, że za czasów królów polskich gronta te były przez króla nadane tym ludziom, którzy w polskich wojnach rycerstwo swe okazali i królowie polscy nadali im te gronta za to rycerstwo bez pańszczyzny i dali im nazwę sołtysi, a zatem te gronta nazywają się sołtysie«.

Opowiadają też podanie, że za króla Jana Kazimierza chłop

Tabas poszedł walczyć przeciw Szwedom a za okazane w wojnie męstwo otrzymał w nagrodę sołtystwo i nazwisko Tabaszewski. Potomkowie jego żyją po dzień dzisiejszy na bardzo rozdrobnionem już sołtystwie.

73. Targowiec ze strony południowej, gronta, leżące obok drogi, zwanej targowiec a prowadzącej od roli Gomółkowskiej aż do roli Lizoniowskiej na jarmarki do Lipnicy murowanej».

74. Tropie, »gronta, leżące około potoka, który wpada do gminy Tropia ¹⁾ do Dunajca ²⁾, płynącego przez gminę Tropie«.

75. Wołówki. Według podania niegdyś w lasach czchowskich przebywała banda rozbójników, którzy napadali na wsie okoliczne, w tem miejscu mieli oni zabijać i przechowywać woły. Idąc grzbietem góry od Czchowa, przynieśli oni raz znaczny skarb św. Urbanowi, który mieszkał w Iwkowej, i prosili go, żeby się modlił za ich zbrodnie, lecz św. Urban skarcił ich i ofiarowanego skarbu nie przyjął, czem rozgniewani rzucili na ziemię złoto, które się w ich oczach zapadło. Dziś nieraz widzą ludzie, jak się ten skarb przepala, i wielu próbowało w niedzielę-kwietnią, kiedy pieniądze te mają leżeć na powierzchni ziemi, zabrać skarb czarownicy, lecz djabeł, będący na straży, odpędził ich i przestraszył.

76. Za dzielną drogą, »gronta, bo leżą za dzielną drogą« (P. niżej H. Drogi lp. 1).

77. Zagrody »mają nazwę stąd, że od dawnych czasów były te gronta własnością panów dworskich, jednakże panowie wypuścili w posiadanie chopkom ⁴⁾ i tym chopkom nakazali te gronta ogrodzić«.

78. Zapotocze, gronta leżące za potokiem« (j. w. D. lp. 7).

79. Zapotocze św. Urbana.

»Od niepamiętnych czasów, jeszcze gdy miejscowość lasami była zarośniętą, zjawił się aż z Węgier pustelnik imieniem Urban, który w tych lasach przebył jako pustelnik i jako pustelnik pomarł, i za jego świątobliwe życie uznany jest od kościoła rzymsko katolickiego za świętego i na jego pamiątkę jest wystawiona kaplica w lesie św. Urbana na górze wysokiej na roli Zięciowskiej. Przy tej kaplicy wytrysło źródło, woda bardzo

¹⁾ I. przypadek Tropie.   ²⁾ Rzeka Dunajec.

³⁾ Miasteczko Czechów.   ⁴⁾ Chłopkom.

dobra i cudowna z tego źródła wypływająca, stanowi tak zwany potok, który płynie i wpływa aż do rzeki Beli zaraz obok dworu i ma nazwę ten potok świętego Urbana, a gronta około tego potoka leżące mają nazwę »zapotocze świętego Urbana«.

Opowiadają starzy ludzie, że źródło przy kapliczce św. Urbana niegdyś z taką gwałtownością się wydobywało, że szum jego na milę wokoło słychać było, a daleko było sławne mocą swoją uzdrawiającą w chorobach ocz. Lecz raz pan jakiś miał przyprowadzić psa chorego i zanurzyć go w tem źródle, po czem zaraz szum ustał i moc cudowna źródła zginęła. Do dziś dnia ludzie z okolicznych wsi co rok w dzień zielonych świątek przybywają tu nieraz w wielkiej liczbie, piją wodę, myją oczy i rany, wierząc jeszcze w cudowność źródła.

Przy kapliczce znajduje się bardzo stary rozłożysty grab, z którego dawniej krew płynęła, gdy się go nożem zacięto.

Według podania św. Urban przybył z Węgier jako pustelnik za czasów króla polskiego Bolesława Wstydliwego z świętą Kingą i dwoma braćmi św. Swieradem i św. Justem. Św. Swierad obrał pustynię w Tropiu, a św. Just na górze tego nazwiska nad gminą Tęgoborzą. Kiedy się wyjdzie na górę nad kapliczkę św. Urbana, widzi się Just i górę tropską, pod którą miał pustelnię św. Swierad w Tropiu. Z gór tych mieli się wszyscy trzech bracia widywać.

E) Łąki.

Ogrody, »łąki, które się ciągną po obuch stronach rzeki Bela zwanej i leżą pod ogródkami włościanów i stąd mają te łąki nazwę ogrody«.

F) Pastwiska.

Debrza, »zaraz nad dworem w dolinie pasali pasterze bydło a tam były dęby, to chronili się przed deszczem pod te dęby i mówili: »Tu nam dobrze paść bydło«, a z powodu tego nazywa się to pastwisko debrza«.

G) Rzeki, potoki.

1. Bela. »Przez środek gminy płynie rzeka tak zwana Bela, która ma stąd swoją nazwę, że niejaki Ryczyz za pol-

skich królów wojnę toczący z tej rzeki, która poprzednio była potokiem zwana, kazał sobie wody z tego potoka do picia przynieść i od tego czasu jako od wojownika Beli dali temu potokowi nazwę rzeka Bela.

2. Potok św. Urbana (j. w. D. lp. 7).

3. Potok wołowski, »wytryskający z lasów wojakowskich, tak zwanych wołowek« (p. w. D. lp. 7).

4. Tropie, »potok, który wpada do gminy Tropia do Donajca płynącego przez gminę Tropie.

H) Drogi.

1. Dzielna droga, »droga, która prowadzi z północnej strony z gminy Iwkowy aż do czchowskiej drogi¹⁾ przez gronta »włosciańskie, która to droga przedziela gronta włosciańskie«.

2. Targowiec. Nazwę tę noszą dwie drogi: jedna, która prowadzi od roli Gomołkowskiej aż do roli Lizoniowskiej na jarmarki do Lipnicy murowanej; druga, która prowadzi od roli Witowskiej aż do roli Spilowskiej na jarmarki do Lipnicy murowanej«.

XXII. GMINA JASTEW.

A) Wieś Jastew.

»Wieś ta istnieje od niepamiętnych czasów i założona jest za panowania panów wojewodów, właścicieli dóbr Dembna i Jastwie, a było tylko dwóch gospodarzy w tem miejscu, gdzie jest teraz ta wieś, a jak już pobudowali się gospodarze i ponadawano im grunta, a więc panowie wojewody nazwali Jastew«.

B) Części wsi, przysiołki.

1. Podgórze (6. domów), »jest to pod lasem, a mieszkał przez kilkadziesiąt lat w tym lesie chłop, nazywał się Podgórski, i z tego powodu Podgórze«.

2. Zbrza, przysiołek, »składa się z numerów jedenastu, jest to pod lasem, a ten las nazywa się Zbrza, z powodu tego, że jest sam brzezowy.

¹⁾ Droga prowadząca do miasteczka Czchów.

C) Role.

1. Graniczne grunta¹⁾, »dlatego, że graniczą z gruntami gminy Jadownik«. (I przy. Jadowniki).
2. Krzemieńcowe grunta²⁾, »bo jest kamień drobny«.
3. Wywożona góra, »dlatego, jak robili gościniec cesarski, była wielka góra, a więc tę górę rozwozili na boki i rozwieźli ją i teraz jest grunt«.

D) Lasy.

1. Wielki las, »bo w tym lesie przed kilkadziesiąt lat były drzewa wielkie i szkarpy«.
2. Zbrza, »bo jest sam brzezowy«.

XXIII. GMINA JAWORSKO.

A) Wieś Jaworsko.

»Gmina tutejsza otrzymała nazwę Jaworsko a to po tem, że zamiast sadów było bardzo dużo około domów i po polach drzewa jaworów, bo zostały wykarczowane i na materiał stolarski zużyte«.

B) Części wsi, przysiółki.

1. Dolyna (8 domów), »bo domy są w dolynie, a ze wszech stron bliskie góry«.
2. Góra po nawsie (13 d), »dlatego tak się nazywa, bo domy poczynają się i są położone na wysokiej górze, które połogo się obniżają i kończą się przy potoku wsiowym«.
3. Górka (5 d.), »bo domy są na bystrej a małej górze«.
4. Pasterniki, »bo tam mieszkają włościanie tacy, którzy mają zagrody po jednym morgu z gruntów nadane dworskich w roku 1810 i takowe płotami ogradzają, przeto pasterniki się nazywają«.
5. Poddajstwe (26 d.), »bo za czasów pajszczyzny byli poddani do wykonywania w tygodniu trzechdniowej roboty panu Zelychowskiemu, właścicielowi dóbr Jaworsko«.

¹⁾ Lud mówi: grunta graniczne.

²⁾ Lud mówi: grunta krzemieńcowe.

6 Podgrabie (5 d.), »bo domy są przy granicy gwoździeckiej (gmina Gwoździec) i pod lasem grabowym«.

C) Role.

1. Dąbie, »grunt orny i łąki razem połączone, nazywa się Dąbie, bo są po tych gruntach dęby«.

2. Dąbrówka, »nazywa się tak po kobiecie nieznanego nazwiska, która pochodziła z Dąbrowy. Obecnie ten grunt używają Bace«.

3. Dział, »grunta tak zwane, bo są połogo położone na górze«.

4. Działy graniczne, »bo są położysto na górze przy granicy Łoniowskiej (gmina Łoniowy) położona«.

5. Górki, »bo jest na górze, przez którą niema przejazdu i zły przechód«.

6. Jaworze, »bo dawniej były jawory, z czasem zostały wykarczowane, obecnie pole nazywa się po tem jaworze«.

7. Kamionka, »grunt, bo jest piaszczysty, kamienny«.

8. Na kamieńcu, »bo jest grunt piaszczysty, z kamieniami pomieszany«.

9. Na wierzchowinie, »bo jest na położystej górze«.

10. Podlesie, »bo jest pod lasem gwoździeckim«.

11. Postronie, »bo jest na uboczu od strony Łysagóry« (gmina Łysagóra).

12. Pod wilkówką, »bo jest pod karcznią zwaną wilkówką« (p. niżej karczmy).

13. W dole, grunt, »bo jest położony w dolinie«.

14. W lasku, »bo pomiędzy tymi gruntami są małe lasy«.

15. Wolnica, »pastwisko z krzakami obecnie wyrobione na pole, dlatego tak się nazywa, bo tam pasali bydło, w krzakach grabili pościel z pierwszej części wsi (Góra) wszyscy wspólnie, obecnie wszyscy wspólnie gruntu używają (10 morgów).

16. W zagórzu, grunt, »bo jest za górą w dolinie położony«.

17. Zagonie, »grunta kilkunastu gospodarzy, a to po tem tak się nazywają, bo są za drogą zagoniową, która prowadzi z Łysagóry do Jaworska«.

18. Zagórze, »bo jest za górą«.

D) Łąki.

1. Dąbie (j. w. C. lp. i).
2. W dole (j. w. l. lp.).
3. W potoku Łysagórskim, »bo wypływa z Łysagóry potok i płynie przez te łąki«.

E) Pastwiska.

1. Jezioraki, »bo na tem pastwisku są bagna, jeziora«.
2. Wolnica (j. w. l. lp. 15).

E) Lasy.

1. Górki, »bo jest na górze, przez którą niema przejazdu i zły przechód«.

2. Wolnica, »a to po tem tak się nazywa, bo każdemu biednemu z naszej gminy wolno było zbierać, rąbać opał i ściół grabić. Około roku 1810 rozdzielono pomiędzy włościan, obecnie część lasu wykarczowano, przerobiono na pole, a część czyli połowa została lasem i tak pole, jako i las, nazywa się wolnica«. (Por. C. lp. 15).

G) Karczmy.

Wilkówka, »bo w tej miejscowości dawnemi czasy łapano wilki do dołów w ten sposób: wyrobiono dół głęboki, spodem szeroki, górą wązki, wrzucono do dołu kawałścierwa i dół leko gacią czyli gałęziami przyłożono. gdy wilkowi mięso w dole zapachło, przybliżał się do niego, po gaci się pomykał, nareszcie wpadał do dołu i w dole został ubity. Dawnemi czasy w naszej okolicy wilki jak bydło chodziły«.

(C. d. n.).

